

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน การออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา*

The Process of Capacity Building for Local Administrative Organizations in Designing and Developing Projects to Reduce Educational Inequality

วิลาวัณย์ หงษ์นคร**

Wilawan Hongnakorn***

บทความนี้
Received
25 พฤศจิกายน 2568
Revised
12 มกราคม 2569
Accepted
9 กุมภาพันธ์ 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ เพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และเพื่อศึกษาผลลัพธ์จากการเสริมสร้างศักยภาพดังกล่าว การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีกลุ่มตัวอย่าง คือ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย รวม 23 แห่ง ครอบคลุมทั้งองค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาล และองค์การบริหารส่วนตำบลจากหลากหลายพื้นที่ทั่วประเทศ

ผลการวิจัย พบว่า กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพที่เหมาะสมประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การประเมินตนเองก่อนเริ่มขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ทบทวนและทราบถึงภารกิจด้านการศึกษา

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง การขับเคลื่อนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้เป็นกลไกลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ปี พ.ศ. 2567 และ พ.ศ. 2568

** นักวิชาการผู้ชำนาญการ, วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น, สถาบันพระปกเกล้า

*** Senior Academics, College of Local Government Development, King Prajadhipok's Institute

สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำที่เกิดขึ้น และศักยภาพขององค์กร (2) การสัมมนาเพื่อปลูกฝังทัศนคติและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่ และแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ (3) การแต่งตั้งคณะทำงานภายในองค์กร ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีกลไกหลักในการออกแบบและพัฒนาโครงการ (4) การระดมความคิดเห็นของคณะทำงาน เพื่อคัดเลือกปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ข้อมูลสำคัญเพื่อใช้ในการออกแบบและพัฒนาโครงการ (5) การสัมมนาเพื่อเรียนรู้ตัวอย่างและบทเรียนที่โดดเด่นทั้งในและต่างประเทศ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีแนวทางต้นแบบที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ (6) การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างทักษะในการออกแบบและพัฒนาโครงการ ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำโครงการที่พร้อมนำไปขับเคลื่อนในพื้นที่ และ (7) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ช่วยขยายมุมมองและสนับสนุนการพัฒนาต่อยอดโครงการในพื้นที่

สำหรับผลลัพธ์ของการเสริมสร้างศักยภาพ พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 23 แห่งสามารถพัฒนา “โครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทพื้นที่ของตนได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยโครงการนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำใน 7 มิติ ได้แก่ (1) การเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (2) การเสริมสร้างโอกาสและคุณภาพทางการศึกษาของเด็กปฐมวัย (3) การเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาของเด็กที่เสี่ยงและหลุดออกจากระบบการศึกษา (4) การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้ได้มาตรฐาน (5) การพัฒนาทักษะการอ่าน-เขียนภาษาไทยเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน (6) การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน และ (7) การเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาให้ได้มาตรฐานหรือเท่าเทียมกันด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยการลดความเหลื่อมล้ำในแต่ละมิติได้ใช้แนวทางและกิจกรรมที่แตกต่างหลากหลาย

การวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะต่อกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพ ดังนี้ (1) ควรกำหนดพื้นที่เป้าหมายประเด็นปัญหา หรือกลุ่มเด็กและเยาวชนให้ชัดเจน เพื่อมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด (2) ควรปรับวิธีคิดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้ดูและรับผิชอบเด็กและเยาวชนทุกคนในพื้นที่ ควบคู่กับการให้ความสำคัญกับผู้ปกครองซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งของปัญหา รวมถึงกระบวนการควรเริ่มต้นด้วยการทดลองทำ

โครงการขนาดเล็กก่อนแล้วจึงขยายผล และสร้างการมีส่วนร่วมหรือประสานเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ และ (3) ควรเพิ่มเติมขั้นตอนการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนโครงการจริงในพื้นที่ มีการติดตามประเมินผล และถอดบทเรียนโครงการอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, ความเหลื่อมล้ำ, การศึกษา, การเสริมสร้างศักยภาพ

Abstract

This study pursued two objectives: to develop a systematic capacity building process enabling local administrative organizations (LAOs) to design and implement projects aimed at reducing educational inequality and to examine the outcomes of this capacity-building effort. Employing an action research approach, the study involved 23 participating LAOs; provincial administrative organizations, municipalities, and subdistrict administrative organizations that are located across diverse regions of Thailand.

The findings indicate that an appropriate capacity building process comprises seven key steps. (1) self-assessment prior to implementation, through which local administrative organizations review their educational responsibilities, existing educational inequality issues, and organizational capacity; (2) seminars to foster positive attitudes and build foundational knowledge, enhancing LAOs' awareness and understanding of their roles, responsibilities, and approaches to reducing educational inequality; (3) establishment of an internal working committee, providing a core mechanism for project design and development; (4) collaborative brainstorming among committee members to identify priority issues, analyze root causes, and determine appropriate solutions, thereby generating essential information for project design and development; (5) learning seminars featuring exemplary domestic and international practices, enabling LAOs to draw upon adaptable models and lessons learned; (6) hands-on training workshops to strengthen project design and development skills, allowing LAOs to formulate projects that are ready for implementation in their local contexts; and (7) inter-LAO knowledge exchange, which broadens perspectives and supports the refinement and further development of locally grounded projects.

Regarding the outcomes of the capacity-building process, the findings reveal that all 23 participating LAOs were able to develop concrete projects aimed at reducing educational inequality that were well aligned with local problems and contextual conditions. These projects addressed educational inequality across seven dimensions:

(1) enhancing the quality of education for children with special needs; (2) improving educational access and quality for early childhood learners; (3) expanding educational opportunities for at-risk and out-of-school children; (4) raising academic achievement across subject areas to meet established standards; (5) strengthening Thai reading and writing skills as a foundation for equitable learning; (6) developing teacher capacity to promote equitable educational quality; and (7) improving educational quality and equity through the use of digital technologies. Across these dimensions, a wide range of strategies and activities were employed to address educational inequality in ways that were responsive to the specific needs and contexts of each locality.

Based on the findings, the study offers several recommendations for strengthening the capacity-building process. (1) target areas, priority issues, or specific groups of children and youth should be clearly identified in order to ensure focused and effective problem-solving; (2) LAOs should adopt a whole-population perspective by taking responsibility for all children and youth within their jurisdictions, while simultaneously engaging parents as key stakeholders, as parental factors contribute to educational inequality. In addition, the process should begin with small-scale pilot projects before scaling up and emphasize participatory approaches and the development of local collaborative networks; and (3) the process should incorporate an additional implementation-support phase that assists LAOs in translating projects into practice, including continuous monitoring and evaluation, as well as systematic reflection and lesson learning to enhance sustainability.

Keywords: local administrative organizations (LAOs), reducing inequality, education, capacity building

บทนำ

การศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ตลอดช่วงชีวิต การลงทุนทางการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงช่วงวัยเรียนและวัยรุ่นถือเป็นการลงทุนที่ให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับเด็กและเยาวชนจากครอบครัวที่มีรายได้น้อยหรืออยู่ในกลุ่มด้อยโอกาส (The Equitable Education Fund, 2023) การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเพื่อให้เด็กและเยาวชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาค จึงเป็นวาระสำคัญของการพัฒนาทั้งในระดับโลก (Centre for SDG Research and Support, n.d.; United Nations, 1948) และเป็นเป้าหมายหลักของนโยบายสาธารณะด้านการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบัน

ประเทศไทยยังคงเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาทั้งด้านโอกาสและคุณภาพ ซึ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นภายหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนจากข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เด็กนักเรียนยากจนพิเศษในระบบการศึกษามีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 15.87 เด็กเล็กที่ไม่ได้เข้าสู่ระบบการเตรียมความพร้อมก่อนการศึกษาในระดับปฐมวัยมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 21.30 เด็กนอกระบบที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาก่อนบังคับมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 39.46 และโรงเรียนขนาดเล็กถึงร้อยละ 36.28 ยังไม่ผ่านการประเมินเพื่อรับรองมาตรฐาน นอกจากนี้ คะแนนการทดสอบทางการศึกษาระดับชาติด้านพื้นฐาน (O-NET) ของโรงเรียนในกรุงเทพมหานครยังคงสูงกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศ (The Equitable Education Fund, 2025) สถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดของระบบการบริหารจัดการศึกษาของไทยที่ยังไม่สามารถลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทั้งด้านการเข้าถึงและคุณภาพการศึกษาได้ ด้วยเหตุนี้ ภาครัฐจึงให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวผ่านการตรากฎหมาย และการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานต่าง ๆ เพื่อมุ่งสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาในระยะยาว

เนื่องจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีความซับซ้อนและแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละพื้นที่ การกำหนดนโยบายและมาตรการแก้ไขปัญหาในลักษณะรวมศูนย์หรือการดำเนินการแบบเดียวกันทั่วประเทศจึงไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการและสภาพปัญหาในระดับพื้นที่ได้อย่างแท้จริง แนวคิดการจัดการศึกษาแบบกระจายอำนาจและการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับพื้นที่จึงได้รับการผลักดันอย่างต่อเนื่อง (Chaosamun, 2022) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะหน่วยงานหลักที่จัดบริการสาธารณะในระดับพื้นที่ จึงเป็นกลไกสำคัญในการจัดการศึกษาและลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เนื่องจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการศึกษาตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกำหนด อีกทั้งยังมีความเหมาะสมในการเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ด้วยเหตุผลสามประการ ได้แก่ ประการที่หนึ่ง องค์การ

ปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรทางการเมืองที่ประชาชนเป็นเจ้าของ จึงมีความรับผิดชอบต่อประชาชนในท้องถิ่นของตนเอง (Social Accountability) ประการที่สอง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอยู่ใกล้ชิดกับปัญหาและความต้องการของประชาชน จึงสามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกเฉพาะพื้นที่ได้อย่างแท้จริง และประการที่สาม องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเชื่อมโยงการจัดการศึกษากับประเด็นปัญหาอื่นๆ ในท้องถิ่นได้อย่างบูรณาการ (Kokpol et al., 2019)

ด้วยเหตุนี้ การเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับพื้นที่จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาศักยภาพในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของพื้นที่ ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการแปลงนโยบายสู่การปฏิบัติและเกิดผลลัพธ์เชิงรูปธรรมในระดับพื้นที่ การวิจัยนี้มุ่งพัฒนาระบบการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยมีสมมติฐานว่าหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความเหมาะสมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว มีศักยภาพและความพร้อมในด้านนี้เพียงพอ ย่อมส่งผลให้การแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของแต่ละพื้นที่ กล่าวได้ว่าเป็นการแก้ไขปัญหาที่ตรงจุดและนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์อย่างยั่งยืน เด็กและเยาวชนทุกกลุ่มจะสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาค ขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีศักยภาพพร้อมจะกลายเป็นกลไกสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาระบบการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
2. เพื่อศึกษาผลลัพธ์ของการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

คำถามการวิจัย

1. กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร

2. ผลของการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นอย่างไร

กรอบแนวคิดการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้สามารถออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาตามสภาพปัญหาและสอดคล้องบริบทของพื้นที่ โดยได้กำหนดขอบเขตของการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใน 7 ด้านหลัก ดังนี้

1) **ทัศนคติและการตระหนักรู้ต่อความสำคัญของการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา** เพื่อเสริมสร้างทัศนคติเชิงบวก ความตระหนักรู้ และความมุ่งมั่นของผู้บริหารและบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนการดำเนินงานเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ของตน

2) **ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา** เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจในความหมาย ลักษณะปัญหา สถานการณ์ และผลกระทบของความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในระดับประเทศและระดับพื้นที่

3) **การเรียนรู้ตัวอย่างและบทเรียนที่ดี (Best Practices)** เพื่อให้มีตัวอย่างและบทเรียนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานอื่นที่ประสบความสำเร็จในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่

4) **ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาโครงการ** เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจในหลักการ ขั้นตอน และกระบวนการออกแบบและพัฒนาโครงการ ตลอดจนสามารถออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

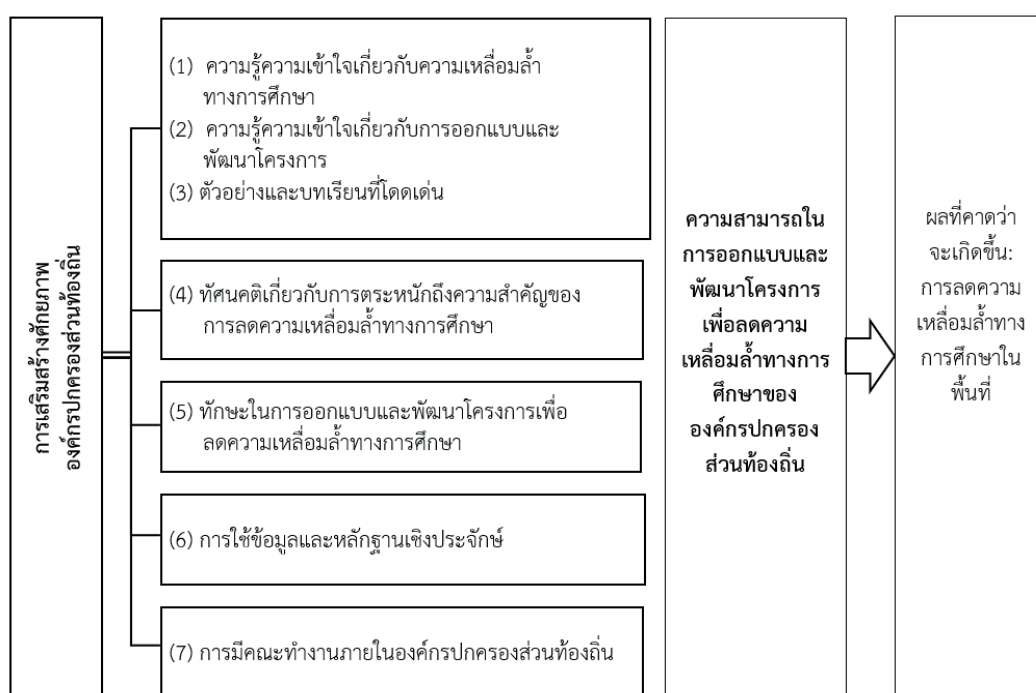
5) **ทักษะในการออกแบบและพัฒนาโครงการ** เพื่อพัฒนาทักษะในการวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรม และตัวชี้วัดของโครงการให้ตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

6) **การใช้ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ประกอบการออกแบบและพัฒนาโครงการ** เพื่อส่งเสริมการตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์ประกอบ เพื่อให้การออกแบบและพัฒนาโครงการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษามีความถูกต้อง เหมาะสม และตอบสนองต่อสภาพปัญหาในพื้นที่

7) **การจัดตั้งและพัฒนาคณะทำงานภายในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น** เพื่อให้มีกลไกการทำงานที่มีองค์ประกอบครบถ้วนและชัดเจน และสามารถดำเนินการออกแบบและพัฒนาโครงการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้สำเร็จ

การเสริมสร้างศักยภาพทั้ง 7 ด้านดังกล่าวดำเนินการผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การบรรยายให้ความรู้ การสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การระดมความคิดเห็น การประชุม/การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การฝึกปฏิบัติ รวมทั้งการให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ กระบวนการเหล่านี้ช่วยเพิ่มขีดความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างรอบด้าน ทั้งในมิติความรู้ความเข้าใจ ทักษะ การใช้ข้อมูล และการสร้างกลไกภายในองค์กร ส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถออกแบบและพัฒนาโครงการที่ตอบสนองต่อสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำไปสู่การลดช่องว่างทางโอกาสและคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรมในระยะต่อไป

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการศึกษาวิจัย

หมายเหตุ: กรอบแนวคิดนี้มุ่งศึกษาถึงการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โดยผลสัมฤทธิ์เชิงพื้นที่เป็นผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในอนาคตต่อไป

จากกรอบแนวคิดดังกล่าวข้างต้นคาดว่าจะการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้ง 7 ด้านจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาโครงการที่มีความเหมาะสมกับสภาพปัญหาในพื้นที่ และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม

วิธีการดำเนินวิจัย

กลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 23 แห่ง โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สมัครเข้าร่วมโครงการวิจัย ทั้งนี้ การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างยึดเกณฑ์สำคัญ ได้แก่ (1) ความครอบคลุม ของประเภทองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและความหลากหลายเชิงพื้นที่ (2) ความเกี่ยวข้องกับภารกิจ ด้านการศึกษาและการมีปัญหาคความเหลื่อมล้ำในพื้นที่ (พิจารณาจากใบสมัครและฐานข้อมูล) และ (3) ระดับความพร้อมและระดับประสบการณ์ที่ยังอยู่ช่วงเริ่มต้นในการดำเนินโครงการลดความเหลื่อมล้ำ เพื่อให้เหมาะต่อการเสริมสร้างศักยภาพและการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยพิจารณาข้อมูลจากใบสมัคร และฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพื่อยืนยันความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย

ตารางที่ 1 รายชื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นกลุ่มตัวอย่างของโครงการวิจัย

1. องค์การบริหารส่วนจังหวัดกาฬสินธุ์	13. เทศบาลเมืองสามพราน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม
2. องค์การบริหารส่วนจังหวัดยะลา	14. เทศบาลเมืองเสาชิงหิน อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
3. เทศบาลนครตรัง อำเภอเมือง จังหวัดตรัง	15. เทศบาลตำบลรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี
4. เทศบาลนครพิษณุโลก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก	16. เทศบาลตำบลเขาพระงาม อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
5. เทศบาลนครอ้อมน้อย อำเภอกะทู้แบบ จังหวัดสมุทรสาคร	17. เทศบาลตำบลท่าเสาตั้ง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
6. เทศบาลเมืองทุ่งสง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช	18. เทศบาลตำบลโนนสะอาด อำเภอโนนสะอาด จังหวัดอุดรธานี
7. เทศบาลเมืองปากน้ำสมุทรปราการ อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ	19. เทศบาลตำบลปริก อำเภอเสนา จังหวัดสงขลา
8. เทศบาลเมืองพิบูล อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง	20. เทศบาลตำบลหนองควาย อำเภอหาดง จังหวัดเชียงใหม่
9. เทศบาลเมืองแพร่ อำเภอเมือง จังหวัดแพร่	21. เทศบาลตำบลหลักห้า อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร
10. เทศบาลเมืองมหาสารคาม อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม	22. เทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน
11. เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด	23. องค์การบริหารส่วนตำบลวังทรายพูน อำเภอวังทรายพูน จังหวัดพิจิตร
12. เทศบาลเมืองสะเดา อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา	

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือหลักที่ใช้ในการศึกษาวิจัยนี้ คือ แบบเสนอโครงการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยได้ออกแบบเพื่อใช้เป็นทั้งเครื่องมือสะท้อนความสามารถขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการ และเป็นเครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับแนวคิด วิธีการ และกระบวนการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการผ่านวิธีการที่หลากหลาย ได้แก่ การระดมความคิดเห็นผ่านการสนทนากลุ่ม (focus Group Discussion) การบันทึกข้อมูลจากกิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ และการให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะระหว่างการศึกษาวิจัย

กระบวนการวิจัย

การดำเนินการวิจัยใช้ระยะเวลา รวม 1 ปี ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2567-กันยายน 2568 และประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

1) การวิเคราะห์บริบทพื้นที่และข้อมูลพื้นฐาน

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลด้านการศึกษาและบริบทพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง รวมถึงสภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่และสาเหตุของปัญหา

2) การดำเนินกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพ

ผู้วิจัยจัดกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะ การใช้ข้อมูล และการสร้างกลไกการทำงาน เพื่อให้สามารถออกแบบและพัฒนาโครงการได้ กระบวนการดังกล่าวดำเนินการผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การบรรยายให้ความรู้ การสัมมนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การระดมความคิดเห็น การประชุม/การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) การฝึกปฏิบัติ รวมทั้งการให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ โดยจัดกิจกรรมรวมทั้งสิ้น 4 ครั้ง และมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเฉลี่ยประมาณ 10 คนต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

3) การจัดทำแบบเสนอโครงการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

หลังจากกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งจะจัดทำแบบเสนอโครงการที่สะท้อนสภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ของตน

4) การวิเคราะห์ข้อมูลและสังเคราะห์ผลการวิจัย

ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบเสนอโครงการมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) และนำมาสังเคราะห์ผลการวิจัย

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาวิเคราะห์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานและบริบทด้านการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง สภาพปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงสาเหตุและแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และรายละเอียดโครงการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งผู้วิจัยได้พัฒนาข้อเสนอแนะต่อกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการที่ช่วยลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเป็นกลไกหลักในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่

การวิเคราะห์ข้อมูลปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง นักวิจัยจะใช้วิธีการวิเคราะห์ส่วนประกอบ (Component Analysis) โดยนำปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา มาแยกส่วนประกอบเป็น 4 ส่วน ได้แก่ (1) สภาพปัญหา (2) สาเหตุของปัญหา (3) กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยใครบ้าง แบ่งเป็นกี่กลุ่ม จำนวนเท่าไร และ (4) วิธีการแก้ไขปัญหา นอกจากนี้ การวิเคราะห์ข้อมูลโครงการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์โดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analysis) โดยเป็นการจัดกลุ่มโครงการที่มีลักษณะความสัมพันธ์บางอย่างร่วมกัน อาจเป็นแนวทางการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาลักษณะคล้ายคลึงกัน หรือกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน เป็นต้น

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยนำเสนอเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนตามลำดับ ดังนี้

1. กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา มุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพอย่างครอบคลุมและรอบด้านทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะ การใช้ข้อมูล และองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีศักยภาพและความพร้อมในการเป็นกลไกหลักในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อนการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบท

ของแต่ละพื้นที่ และส่งผลให้เด็กและเยาวชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงโอกาสทางการศึกษาและได้รับการศึกษา
ที่มีคุณภาพอย่างเสมอภาค

การเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการใน 7 ด้าน ได้แก่ (1) การปลูกฝัง
ทัศนคติและการตระหนักรู้ต่อความสำคัญของการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (2) การเสริมสร้าง
ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา (3) การเรียนรู้ตัวอย่างและบทเรียนที่ดี
(Best Practices) (4) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาโครงการ
(5) การเสริมสร้างทักษะในการออกแบบและพัฒนาโครงการ (6) การใช้ข้อมูลและหลักฐานเชิงประจักษ์
ประกอบการออกแบบและพัฒนา และ (7) การจัดตั้งและพัฒนาคณะทำงานภายในองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น โดยดำเนินการด้วยกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การบรรยายให้ความรู้ การสัมมนา
แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การระดมความคิดเห็น การประชุม/การอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) และ
การฝึกปฏิบัติ รวมทั้งได้รับคำแนะนำและข้อเสนอแนะจากผู้เกี่ยวข้องตลอดกระบวนการ

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนา
โครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาประกอบด้วย 7 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1) การประเมินตนเอง (Self-Assessment) ก่อนเริ่มขับเคลื่อน

การประเมินตนเองถือเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพ
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กระบวนการนี้เป็นการเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ได้ทบทวนภารกิจด้านการจัดการศึกษาของตนเอง สืบหาปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้น
ในพื้นที่เบื้องต้น ตลอดจนวิเคราะห์ศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน และความพร้อมขององค์กรในการดำเนินงาน
ด้านนี้ ข้อมูลที่ได้จากการประเมินตนเองนี้จึงเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับการวางแผนและกำหนด
แนวทางการเสริมสร้างศักยภาพที่เหมาะสมให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในขั้นตอนต่อไป

แบบประเมินตนเองประกอบด้วย 4 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลพื้นฐานขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น อาทิ จำนวนประชากร พื้นที่รับผิดชอบ และรายได้ (2) การจัดการศึกษาขององค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่นทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย (3) ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่
ทั้งด้านโอกาสในการเข้าถึงและคุณภาพทางการศึกษา และ (4) ความสนใจและความพร้อมขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่นในด้านบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ และเวลา

2) การปลูกฝังทัศนคติและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเบื้องต้น

ภายหลังการประเมินตนเอง ผู้วิจัยได้ออกแบบให้มีการสัมมนาเพื่อปลูกฝังทัศนคติและเสริมสร้าง

สถาบันพระปกเกล้า

ความรู้ความเข้าใจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเบื้องต้น โดยมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อสร้างการตระหนักรู้และทัศนคติเชิงบวกต่อการกิจการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และประการที่สอง เพื่อเสริมสร้างความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่และแนวทางการจัดการศึกษา ในระดับพื้นที่ที่มุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

กิจกรรมสัมมนาดำเนินการในรูปแบบการบรรยายเชิงแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างวิทยากร ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย 3 หัวข้อหลัก ได้แก่ (1) จุดประกายความคิดและสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiring Talk): แนวทางการเสริมสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาของท้องถิ่นไทย (2) ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา: โจทย์สำคัญที่ท้องถิ่นไทยกำลังเผชิญ และ (3) อนาคตการศึกษาไทย: โอกาสและความท้าทายของท้องถิ่นในบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย

การสัมมนาครั้งนี้ถือเป็นกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในด้านทัศนคติและความรู้ความเข้าใจ เป็นเสมือนการปรับพื้นฐานระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีศักยภาพและประสบการณ์แตกต่างกัน ทั้งองค์กรที่ยังไม่เคยดำเนินการด้านนี้มาก่อน องค์กรที่มีเพียง ฐานข้อมูลหรือแผนงานเบื้องต้น องค์กรที่เคยดำเนินโครงการแต่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ และองค์กรที่มี ประสบการณ์ในการดำเนินงานจนบรรลุผลสำเร็จ กล่าวได้ว่า กิจกรรมนี้เป็นฐานรากสำคัญในการเสริมสร้าง ศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในระยะต่อไป

3) การแต่งตั้งคณะทำงานอย่างเป็นรูปธรรม

เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีทัศนคติและความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการลด ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการแต่งตั้งคณะทำงานภายในองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนการออกแบบและพัฒนาโครงการ คณะทำงานมีบทบาทสำคัญในการประสานงาน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ปัญหาและสาเหตุ ตลอดจน ออกแบบแนวทางการแก้ไขปัญหาที่เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น กระทั่งพัฒนาขึ้นมาเป็นโครงการที่มี ความสมบูรณ์ สามารถนำไปบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่น และนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง

องค์ประกอบของคณะทำงานถือเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลต่อความสำเร็จของ การออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา คณะทำงานที่มีคุณภาพควรมี องค์ประกอบที่ครอบคลุม ทั้งผู้บริหารท้องถิ่น (นายกขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) ปลัดขององค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้อำนวยการกองการศึกษา เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษา และครูในสังกัด รวมทั้ง เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กและเยาวชน อาทิ ฝ่ายสาธารณสุขหรือสวัสดิการสังคม การบูรณาการ

บุคลากรจากหลากหลายฝ่ายในลักษณะดังกล่าว จะช่วยให้การออกแบบและพัฒนาโครงการเป็นไปอย่างรอบด้าน สามารถเชื่อมโยงปัญหาทางการศึกษากับประเด็นทางสังคมและสุขภาวะของเด็กและเยาวชนในพื้นที่ได้ และนำไปสู่ความสำเร็จของการดำเนินงานในระยะยาว

ทั้งนี้ การมีผู้บริหารท้องถิ่นเข้าร่วมเป็นคณะทำงานถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จอีกประการหนึ่ง เพราะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือและความชอบธรรมของคณะทำงาน ส่งเสริมการบูรณาการนโยบายและทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นแรงหนุนเชิงนโยบาย (Policy Advocacy) ตั้งแต่ระยะเริ่มต้น และสร้างขวัญกำลังใจให้แก่คณะทำงาน ส่งผลให้คณะทำงานดำเนินงานได้อย่างต่อเนื่อง มีประสิทธิผล และประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) การทบทวนปัญหา วิเคราะห์สาเหตุและแนวทางการแก้ปัญหา

เมื่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีคณะทำงานอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ขั้นตอนต่อไปของการเสริมสร้างศักยภาพ คือ การพัฒนาให้คณะทำงานมีความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตน ตลอดจนมีทักษะในการวิเคราะห์สาเหตุ กลุ่มเป้าหมาย และแนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ผู้วิจัยได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่ง โดยมีกระบวนการที่เน้นการมีส่วนร่วมของคณะทำงานในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนปัญหาจากประสบการณ์ตรง และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในพื้นที่ ทั้งนี้ กระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการมีลำดับขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่หนึ่ง การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา และการเรียนรู้กรณีตัวอย่าง (Best Practices)

ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมเพื่อทบทวนและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาให้แก่คณะทำงานอีกครั้ง โดยเนื้อหาครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ นิยาม ตัวชี้วัด ลักษณะปัญหา สาเหตุของปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา และกรณีตัวอย่าง เพื่อให้คณะทำงานมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง ชัดเจน และสอดคล้องในทิศทางเดียวกัน

ขั้นตอนที่สอง การระดมปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ และแนวทางการแก้ไข

ผู้วิจัยดำเนินกระบวนการระดมความคิดเห็นเพื่อระบุปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของแต่ละองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พร้อมทั้งวิเคราะห์สาเหตุและแนวทางการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ กระบวนการดังกล่าวดำเนินในรูปแบบของการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) โดยมีลำดับขั้นตอนสำคัญ ดังนี้

(1) การทำความเข้าใจบริบทพื้นที่และบริบทด้านการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำเสนอข้อมูลพื้นฐาน บริบททั่วไป และบริบทด้านการศึกษาของพื้นที่ เพื่อให้คณะทำงานทุกคนรวมถึงผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจร่วมกัน อันจะเป็นพื้นฐานสำคัญในการระบุปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่และวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาต่อไป

(2) การระดมคำสำคัญ (Keyword Brainstorming) เกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

เพื่อกระตุ้นให้คณะทำงานเริ่มต้นคิดและสะท้อนภาพสถานการณ์ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ ผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมระดมคำสำคัญ โดยใช้คำถามกระตุ้นความคิดว่า “เมื่อนึกถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ท่านคิดถึงอะไรหรือใคร” คณะทำงานร่วมกันเสนอคำสำคัญที่สะท้อนปัญหา กลุ่มเป้าหมาย หรือปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ของตน

(3) การระดมปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ผู้วิจัยให้คณะทำงานร่วมกันทบทวนและระบุปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตน โดยให้เขียนประเด็นปัญหาลงในบัตรคำ พร้อมตอบคำถามว่า “ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นคือเรื่องอะไร และใครคือกลุ่มเป้าหมายของปัญหา” ภายหลังจากการระดมความคิดเห็นที่ผู้วิจัยได้รวบรวมและจัดกลุ่มปัญหาที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน พร้อมทั้งสรุปประเด็นปัญหาที่ได้จากทุกคน ก่อนเปิดโอกาสให้คณะทำงานร่วมกันอภิปรายเพิ่มเติม เพื่อให้ได้รายละเอียดและความเข้าใจร่วมเกี่ยวกับสภาพปัญหาที่แท้จริงในพื้นที่อย่างชัดเจน

ผลจากกระบวนการในขั้นตอนนี้ ทำให้คณะทำงานสามารถระบุและจำแนกปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ รู้ว่าในพื้นที่มีปัญหาเรื่องใดบ้าง ใครคือกลุ่มเป้าหมายของแต่ละปัญหา รวมถึงจำนวนและลักษณะของเด็กและเยาวชนกลุ่มเป้าหมาย อาทิ อายุ ช่วงชั้นการศึกษา และความต้องการพิเศษ อันเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับการวิเคราะห์สาเหตุและการออกแบบโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในขั้นตอนถัดไป

(4) การจัดลำดับความสำคัญของปัญหาและการคัดเลือกปัญหา

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้สรุปและทำความเข้าใจปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ได้จากการระดมความคิดเห็นร่วมกับคณะทำงานเรียบร้อยแล้ว ได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อจัดลำดับความสำคัญของปัญหา โดยให้คณะทำงานแต่ละคนพิจารณาและลงคะแนนเลือก “ปัญหาที่สำคัญที่สุด” เพียงหนึ่งปัญหา ซึ่งอาจเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบอย่างรุนแรง หรือเป็นปัญหาที่มีความจำเป็นเร่งด่วนต่อการแก้ไขมากที่สุด

ผลการลงคะแนนในรอบแรกทำให้คณะทำงานเห็นภาพรวมของลำดับความสำคัญของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับใช้ประกอบการตัดสินใจในการจัดทำโครงการต่อไป

อย่างไรก็ตาม ทีมวิจัยได้จัดให้มีการลงคะแนนในรอบที่สอง เพื่อให้คณะทำงานเลือก “ปัญหาที่ต้องการแก้ไขมากที่สุด” ภายใต้กรอบของโครงการวิจัยครั้งนี้เพียงหนึ่งปัญหา โดยตระหนักว่า ปัญหาที่ต้องการแก้ไขมากที่สุดอาจไม่จำเป็นต้องเป็นปัญหาที่สำคัญที่สุดเสมอไป ทั้งนี้ เนื่องจากการกระบวนการวิจัยมุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านการเรียนรู้และการฝึกปฏิบัติจริงในการออกแบบและพัฒนาโครงการ ผู้วิจัยจึงเปิดโอกาสให้คณะทำงานใช้ดุลยพินิจตัดสินใจเลือกปัญหาที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้มากที่สุด ภายหลังการลงคะแนน ทีมวิจัยได้เปิดเวทีอภิปรายเพื่อให้คณะทำงานร่วมกันพิจารณาและตัดสินใจรอบสุดท้าย ซึ่งอาจยืนยันผลการลงคะแนนเดิมหรือปรับเปลี่ยนตามมติร่วมกันได้

ผลจากการดำเนินกิจกรรมในขั้นตอนนี้ ทำให้คณะทำงานสามารถมองเห็นลำดับความสำคัญของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบ เข้าใจถึงปัญหาที่ควรได้รับการแก้ไขอย่างเร่งด่วน และคัดเลือกปัญหาหลักที่จะใช้เป็นประเด็นในการเรียนรู้และออกแบบโครงการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในขั้นตอนถัดไปได้อย่างชัดเจน

(5) การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา

หลังจากคณะทำงานได้คัดเลือกปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ต้องการแก้ไขมากที่สุดแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมให้คณะทำงานร่วมกันวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาดังกล่าวอย่างรอบด้าน โดยเปิดโอกาสให้ระบุสาเหตุในหลากหลายมิติ ได้แก่ สาเหตุที่เกิดจากตัวผู้เรียน ผู้ปกครอง หรือครอบครัว ครูและบุคลากรทางการศึกษา หลักสูตร ระบบการจัดการศึกษาและการเรียนการสอน รวมถึงปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมและบริบททางสังคมในพื้นที่

ในกระบวนการดังกล่าว คณะทำงานได้เขียนสาเหตุลงในบัตรคำ ผู้วิจัยรวบรวมและจัดกลุ่มสาเหตุที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน พร้อมสรุปภาพรวมของสาเหตุที่ได้จากทุกกลุ่ม จากนั้นเปิดเวทีให้คณะทำงานร่วมอภิปรายและเพิ่มเติมข้อมูล เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาอย่างครอบคลุมและถูกต้องตรงตามบริบทของพื้นที่

ผลจากการเสริมสร้างศักยภาพในขั้นตอนนี้ ทำให้คณะทำงานสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ ครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้อง และตระหนักถึง

ความเชื่อมโยงระหว่างปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อการเกิดปัญหา ซึ่งถือเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับการออกแบบแนวทางและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในขั้นตอนต่อไป

(6) การจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุและการคัดเลือกสาเหตุ

ภายหลังจากที่ผู้วิจัยได้สรุปและทำความเข้าใจสาเหตุของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาอย่างรอบด้านแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมให้คณะทำงานร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของสาเหตุ โดยให้คณะทำงานแต่ละคนพิจารณาและลงคะแนนเลือก “สาเหตุที่ต้องการแก้ไขมากที่สุด” เพียงหนึ่งสาเหตุ เพื่อสะท้อนความคิดเห็นของแต่ละบุคคลต่อสาเหตุที่เห็นว่าสมควรถูกแก้ไขเป็นลำดับแรก

การลงคะแนนดังกล่าวทำให้คณะทำงานเห็นถึงลำดับของสาเหตุที่ต้องการแก้ไขจากการตัดสินใจร่วมกัน ซึ่งเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับใช้ประกอบการวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาในขั้นตอนถัดไป ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้เปิดเวทีให้คณะทำงานร่วมอภิปรายเพิ่มเติมเพื่อพิจารณาและตัดสินใจรอบสุดท้ายในการคัดเลือกสาเหตุที่ต้องการแก้ไขที่สุดในโครงการวิจัย ซึ่งผลการตัดสินใจอาจคงตามผลการลงคะแนนเดิมหรือปรับเปลี่ยนตามมติร่วมกันได้

ผู้วิจัยได้กำหนดให้มีการลงคะแนนเพียงรอบเดียว โดยไม่ให้คณะทำงานลงคะแนนแยกในประเด็น “สาเหตุที่สำคัญที่สุด” เนื่องจากปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาเป็นปัญหาที่มีความซับซ้อนและเกิดจากหลายสาเหตุประกอบกัน การตัดสินใจสาเหตุใด “สำคัญที่สุด” จึงอาจไม่สะท้อนความเป็นจริงของบริบทปัญหา และอาจทำให้การแก้ไขไม่ครอบคลุมทุกมิติที่เกี่ยวข้อง

ผลจากการเสริมสร้างศักยภาพในขั้นตอนนี้ ทำให้คณะทำงานสามารถมองเห็นลำดับของสาเหตุที่ต้องการแก้ไขตามความคิดเห็นของตนและส่วนรวม ตลอดจนได้ข้อสรุปของ “สาเหตุหลัก” ที่จะใช้เป็นฐานในการวิเคราะห์หาแนวทางแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับสาเหตุในขั้นตอนต่อไปได้อย่างชัดเจน

(7) การวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหา

ภายหลังจากคณะทำงานได้คัดเลือกปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ต้องการแก้ไขมากที่สุดและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาอย่างรอบด้านแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมให้คณะทำงานร่วมกันระดมความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์และกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับสาเหตุที่ได้คัดเลือกไว้ โดยให้คณะทำงานแต่ละกลุ่มช่วยกันคิดหาแนวทางการแก้ไขปัญหาในมิติต่างๆ และเขียนข้อเสนอแนะแต่ละแนวทางลงในบัตรคำ

ผู้วิจัยได้รวบรวมบัตรคำทั้งหมด จัดกลุ่มแนวทางที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และสรุป
แนวทางการแก้ไขปัญหาที่ได้จากการระดมความคิดเห็นร่วมกัน พร้อมเปิดโอกาสให้คณะทำงานเพิ่มเติม
รายละเอียดของแต่ละแนวทาง เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมในสาระสำคัญของแนวทางการแก้ไข และ
ให้แนวทางเหล่านั้นมีความสอดคล้องกับสาเหตุของปัญหาอย่างแท้จริง

ในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยยังได้เปิดเวทีให้คณะทำงานเสนอแนวทางใหม่ๆ เพิ่มเติม หากเห็นว่า
ยังมีแนวทางอื่นที่อาจช่วยแก้ไขปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้การระดมแนวทางเป็นไปอย่าง
ครอบคลุมและครบถ้วนมากที่สุด

ผลจากการเสริมสร้างศักยภาพในขั้นตอนนี้ ทำให้คณะทำงานสามารถวิเคราะห์และ
กำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ มีเหตุมีผล และสอดคล้อง
กับสาเหตุของปัญหาที่ได้เลือกไว้ ซึ่งถือเป็นพื้นฐานสำคัญในการออกแบบและพัฒนาโครงการ
ลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในขั้นตอนถัดไป

(8) การสรุปผลการทบทวนปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ และแนวทางการแก้ปัญหา

กระบวนการทบทวนปัญหา วิเคราะห์สาเหตุ และวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหา
ที่ดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและคณะทำงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทำให้ได้ข้อมูลสำคัญ
ที่เป็นฐานสำหรับการออกแบบและพัฒนาโครงการในขั้นตอนถัดไป ข้อมูลดังกล่าวประกอบด้วย รายละเอียด
ของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา สภาพปัญหาและบริบทในพื้นที่ สาเหตุของปัญหา เด็กและ
เยาวชนกลุ่มเป้าหมาย ตลอดจนแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับสาเหตุที่คัดเลือกไว้

ผู้วิจัยได้จัดทำสรุปผลข้อมูลทั้งหมดในรูปแบบตาราง เพื่อแสดงให้เห็นความเชื่อมโยง
ระหว่าง ปัญหา สภาพปัญหา สาเหตุ กลุ่มเป้าหมาย แนวทางการแก้ไข และนำเสนอผลสรุปดังกล่าวต่อ
คณะทำงานเพื่อร่วมกันทบทวนและทำความเข้าใจให้ชัดเจนอีกครั้ง การสรุปผลในลักษณะนี้ช่วยให้
คณะทำงานเห็นภาพรวมของสถานการณ์ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ของตนอย่างเป็น
องค์รวม และตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไข ซึ่งจะเป็นข้อมูล
สำคัญสำหรับใช้ประกอบการออกแบบและพัฒนาโครงการในขั้นตอนต่อไป

5) การเรียนรู้ตัวอย่างและบทเรียนที่โดดเด่นเพื่อการประยุกต์ใช้

ผู้วิจัยได้จัดสัมมนาเพื่อเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานและ
สถาบันการศึกษาที่มีผลงานโดดเด่น ตลอดจนรับฟังบทเรียนจากนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญในประเด็นที่เกี่ยวข้อง
โดยมีกรณีศึกษาที่โดดเด่น 8 เรื่อง (1) การพัฒนาแอปพลิเคชันเพื่อใช้ในการทดลองทางวิทยาศาสตร์

ซึ่งช่วยทดแทนวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่เพียงพอและทำให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้อย่างทั่วถึง (2) การออกแบบการเรียนรู้ที่คำนึงถึงความแตกต่างของผู้เรียน เพื่อช่วยลดช่องว่างด้านคุณภาพการศึกษา (3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครูในโรงเรียนใกล้เคียง เพื่อทดแทนการขาดแคลนอัตรากำลังครูและเพิ่มประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน (4) การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนการสอน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนทุกกลุ่มเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง (5) การบูรณาการความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และนักจิตวิทยา เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กที่มีภาวะสมาธิสั้นอย่างต่อเนื่อง (6) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาทักษะการอ่านเขียนของเด็กที่มีพื้นฐานไม่เหมาะสมตามช่วงวัย (7) การบูรณาการภาคีเครือข่ายในพื้นที่เพื่อร่วมกันวางแผนและขับเคลื่อนการจัดการศึกษาอย่างเสมอภาค และ (8) การดำเนินนโยบายการศึกษาของประเทศมาเลเซียที่มุ่งเน้นความเสมอภาคและการเข้าถึงของประชากรทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบางและในพื้นที่ชายขอบ

การเรียนรู้จากกรณีศึกษาทั้ง 8 เรื่องนี้ช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการวิจัยได้เห็นแนวทางการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จจริงในหลากหลายบริบท เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้เชิงลึกและแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนงานด้านการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา อันนำไปสู่การปรับใช้แนวทางดังกล่าวในการออกแบบและพัฒนาโครงการของตนเองให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาในพื้นที่ต่อไป

6) การเสริมสร้างทักษะในการออกแบบและพัฒนาโครงการ

การเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในขั้นตอนนี้อถือเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการทั้งหมด การดำเนินการเสริมสร้างศักยภาพในทุกขั้นตอนก่อนหน้านี้เป็นการปูพื้นฐานและเตรียมความพร้อม เพื่อให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนาโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ในขั้นตอนนี้ทีมวิจัยได้จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการออกแบบและพัฒนาโครงการ ตลอดจนฝึกปฏิบัติการออกแบบและพัฒนาโครงการที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของตน โดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดทำแผนงานและโครงการระดับท้องถิ่นเป็นวิทยากร การอบรมใช้ระยะเวลา 3 วัน ซึ่งส่งผลให้้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจัดทำ “โครงการฉบับสมบูรณ์” ที่มีความชัดเจน ครบถ้วน และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้จริง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการออกแบบและพัฒนาโครงการ

ก่อนเข้าสู่กระบวนการฝึกปฏิบัติการออกแบบและพัฒนาโครงการ การอบรมเริ่มต้นด้วยภาคทฤษฎีเพื่อเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง

ได้แก่ ความสำคัญของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในระดับโลกและระดับประเทศ นโยบาย ยุทธศาสตร์ กฎหมาย และแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา เป้าหมายและ บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา แนวทางและกลยุทธ์ การพัฒนาการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น วงจรความสัมพันธ์ระหว่างวิสัยทัศน์ นโยบาย ยุทธศาสตร์ โครงการ แผนการดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล รวมทั้งการใช้ข้อมูลสถิติด้านการศึกษา ที่สำคัญ การอบรมในขั้นตอนนี้ช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความรู้ความเข้าใจพื้นฐานด้านนโยบาย กลยุทธ์ และข้อมูลทางการศึกษาที่จำเป็นต่อการออกแบบและพัฒนาโครงการได้อย่างเหมาะสมกับบริบท ของตน

(2) การฝึกปฏิบัติเพื่อออกแบบและพัฒนาโครงการ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้าร่วมการฝึกปฏิบัติการออกแบบและพัฒนาโครงการ โดยมีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำเกี่ยวกับองค์ประกอบของโครงการที่ควรมี และสอนเทคนิคการออกแบบ และพัฒนาโครงการในแต่ละองค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วย หลักการหรือที่มาของโครงการ สภาพการณ์ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการ วัตถุประสงค์โครงการ ผลลัพธ์ ผลผลิต ความพึงพอใจ ของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง กลุ่มเป้าหมาย พื้นที่ดำเนินการ ขั้นตอนการดำเนินงาน การบริหารความเสี่ยง ในการดำเนินงาน การบริหารผลกระทบทางลบ การสร้างความโปร่งใสในการดำเนินงาน การสร้างการมี ส่วนร่วม การสร้างเครือข่ายในการดำเนินงาน การสร้างความเสมอภาค รายละเอียดงบประมาณ และ แนวทางการติดตามและประเมินผล

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถใช้ “คู่มือการพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ ทางการศึกษาสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ที่จัดทำขึ้นโดยสถาบันพระปกเกล้าประกอบการฝึกปฏิบัติ ได้ เนื้อหาหลักของคู่มือประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา อย่างเป็นระบบ ตั้งแต่ขั้นตอนการวิเคราะห์ปัญหา การกำหนดวัตถุประสงค์ การออกแบบกิจกรรม การจัดทำ แผนการดำเนินงานและงบประมาณ ตลอดจนวิธีการติดตามและประเมินผล พร้อมยกตัวอย่างโครงการ จริงในหลากหลายมิติ เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบและ พัฒนาโครงการของตนได้อย่างเหมาะสม (Thongpan, 2023)

การอบรมเชิงปฏิบัติการในขั้นตอนนี้ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการ วิจัยแต่ละแห่งสามารถจัดทำร่างโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาได้แห่งละ 1 โครงการ โดยวิทยากร และผู้วิจัยได้ร่วมกันพิจารณาร่างโครงการแต่ละฉบับอย่างละเอียด พร้อมให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการเพื่อ การปรับปรุงและพัฒนาให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น จากนั้นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไข

ตามข้อเสนอแนะ และจัดส่งโครงการฉบับสมบูรณ์ที่มีรายละเอียดครบถ้วน ถูกต้องตามหลักวิชาการ และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงในบริบทของพื้นที่ให้แก่ผู้วิจัย

7) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในขั้นตอนสุดท้าย คือ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งนำเสนอโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่ได้พัฒนาขึ้น เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ ข้อค้นพบ และแนวทางการดำเนินงานร่วมกัน ทั้งในด้านลักษณะของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในมิติต่างๆ รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับบริบทเฉพาะของแต่ละพื้นที่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ดังกล่าวช่วยให้เกิดการถ่ายทอดองค์ความรู้และแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practices) ระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ส่งเสริมให้เกิด

แรงบันดาลใจและแนวคิดใหม่ๆ ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินงานต่อไปได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ด้านการจัดการศึกษาท้องถิ่น ด้านการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ด้านนวัตกรรมท้องถิ่น และด้านแผนงานและโครงการระดับท้องถิ่น โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมรับฟังการนำเสนอโครงการ ให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ และแนวทางการพัฒนาเพิ่มเติม เพื่อให้โครงการมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สามารถนำไปบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่นเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ และขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. ผลการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

จากกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างรอบด้าน ทั้งในมิติขององค์ความรู้ ทักษะ ทักษะ ข้อมูล และกลไกการทำงานภายใน ผ่านกิจกรรมตามลำดับขั้น ได้แก่ การประเมินศักยภาพตนเอง การปลูกฝังทัศนคติและเจตคติที่ดี การเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา การสำรวจและวิเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่ การเรียนรู้จากตัวอย่างและบทเรียนที่ประสบผลสำเร็จ การฝึกทักษะเชิงปฏิบัติในการออกแบบและพัฒนาโครงการ ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลจากกระบวนการดังกล่าวทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการวิจัยสามารถพัฒนา “โครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของพื้นที่แห่งละ 1 โครงการ

รวมทั้งสิ้น 23 โครงการ ซึ่งสามารถจำแนกตามลักษณะของประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไข
ออกเป็น 7 กลุ่มหลัก ดังนี้

กลุ่มที่ 1 การเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ

โครงการกลุ่มที่ 1 มีลักษณะเป็นโครงการที่เสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาของเด็กที่มีความต้องการ
พิเศษที่อยู่ในระบบการศึกษา ซึ่งเด็กที่มีความต้องการพิเศษในกลุ่มนี้ ประกอบด้วย เด็กที่มีความบกพร่อง
ทางการเรียนรู้ (Learning Disabilities) ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 เด็กปฐมวัยที่มีความต้องการ
พิเศษ และเด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการล่าช้าไม่สมวัยทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ทั้งนี้
การเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาให้แก่เด็กกลุ่มนี้ได้ดำเนินการผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ซึ่งมีทั้ง
กิจกรรมที่จัดทำกับเด็กโดยตรงและกิจกรรมที่จัดทำกับครู ผู้ปกครอง และบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่
การจัดตั้งศูนย์พัฒนาการอ่าน การเขียน และการคิดคำนวณเพื่อเสริมสร้างทักษะพื้นฐานอย่างเร่งรัดและ
ต่อเนื่องโดยใช้เทคนิคการสอน สื่อประกอบการเรียนการสอน และการฝึกอบรมบุคคลและรายกลุ่ม การใช้
ละครหุ่นมือเป็นสื่อในการเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กปฐมวัย และการอบรมเชิงปฏิบัติการร่วมกัน
ระหว่าง ครู ผู้ปกครอง และบุคลากรทางการศึกษา รวมถึงการศึกษาดูงานเกี่ยวกับการเสริมสร้าง
พัฒนาการของเด็กปฐมวัยเพื่อนำมาประยุกต์ใช้

กลุ่มที่ 2 การเสริมสร้างโอกาสและคุณภาพทางการศึกษาของเด็กปฐมวัย

โครงการกลุ่มที่ 2 แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ โครงการที่ช่วยเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึง
การศึกษาของเด็กปฐมวัย และโครงการที่เสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาของเด็กปฐมวัยที่อยู่ในระบบ
การศึกษา ซึ่งเด็กปฐมวัยที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการในกลุ่มนี้ คือ เด็กปฐมวัยในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
สังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เด็กกลุ่มนี้มีปัญหาสำคัญ 2 ประการ คือ การขาดเรียน และมีพัฒนาการ
ไม่เหมาะสมตามช่วงวัย ทั้งนี้ การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยที่มักขาดเรียน
ได้ดำเนินการผ่านกิจกรรมการสำรวจปัญหาการขาดเรียนและการอบรมผู้ปกครองเพื่อเสริมสร้างความรู้
ความเข้าใจ ขณะที่การเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยที่มีพัฒนาการไม่เหมาะสมตามช่วงวัย
ได้ดำเนินการผ่านกิจกรรมการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมและการจัดอบรมผู้ปกครองเพื่อเสริมสร้างความรู้
ความเข้าใจ กล่าวได้ว่า โครงการกลุ่มที่ 2 เป็นการจัดทำกิจกรรมกับผู้ปกครองของเด็กปฐมวัย ซึ่งเป็น
สาเหตุสำคัญของปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาที่เกิดขึ้นกับเด็กกลุ่มนี้

กลุ่มที่ 3 การเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาของเด็กที่เสี่ยงและหลุดออกจากระบบการศึกษา

โครงการกลุ่มที่ 3 แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ โครงการที่เสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดหลุดออกจากระบบการศึกษา และโครงการที่เสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาให้แก่เด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษา ดังนั้น กลุ่มเป้าหมายของโครงการในกลุ่มนี้จึงมี 2 กลุ่ม ประกอบด้วย เด็กกลุ่มเสี่ยงที่จะหลุดออกจากระบบการศึกษาโดยมุ่งเน้นไปที่เด็กนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา และเด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษาโดยมุ่งเน้นไปที่เด็กนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษา ทั้งนี้ การเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดหลุดออกจากระบบการศึกษาจะดำเนินการผ่านกิจกรรมการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ให้แก่เด็กนักเรียนระหว่างการศึกษาระหว่างที่ การเสริมสร้างโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาให้แก่เด็กที่หลุดออกจากระบบการศึกษาจะดำเนินการผ่านกิจกรรมการแต่งตั้งผู้จัดการหรือผู้ช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายกรณี (Case Manager) และนำเข้าสู่ระบบการดูแลช่วยเหลืออย่างเหมาะสมในแต่ละกรณี

กลุ่มที่ 4 การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้ได้มาตรฐานหรือเท่าเทียมกัน

โครงการกลุ่มที่ 4 มีลักษณะเป็นโครงการที่ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้ได้ตามมาตรฐานของประเทศหรือของสังกัด หรือยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาให้มีความเท่าเทียมกันระหว่างโรงเรียนที่มีขนาดแตกต่างกันหรือระหว่างกลุ่มนักเรียนต่างๆ โดยเป็นการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาทั้งกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ (ดนตรี นาฏศิลป์) คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ กลุ่มเป้าหมายของโครงการในกลุ่มนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งนี้ การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาดำเนินการผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งการสอนเสริม การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษารายบุคคล การนำโปรแกรมการเรียนการสอนออนไลน์มาใช้ และการจัดให้มีครูต่างชาติเป็นผู้สอน

กลุ่มที่ 5 การพัฒนาทักษะการอ่าน-เขียนภาษาไทยเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน

โครงการกลุ่มที่ 5 นี้มีลักษณะเป็นการพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทยเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางการศึกษาที่เท่าเทียมกันระหว่างนักเรียนกลุ่มต่างๆ เพราะภาษาไทยเป็นเสมือนเครื่องมือการเรียนรู้ในทุกสาขาวิชา การเรียนรู้ในวิชาต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา หรือศิลปะ ต่างใช้ภาษาไทยในการอ่าน การเขียน การฟัง และการพูด เพื่อให้เข้าใจความหมายของเนื้อหา

อย่างถูกต้อง ดังนั้น ภาษาไทยจึงไม่ได้เป็นเพียงวิชาหนึ่งที่ผู้เรียนต้องศึกษา แต่ยังเป็นฐานรากของการเรียนรู้ทุกแขนงวิชา และเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านความคิดและการสื่อสารของผู้เรียนอย่างรอบด้าน กลุ่มเป้าหมายของโครงการในกลุ่มนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาในสังกัดองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งนักเรียนกลุ่มนี้มีทักษะการอ่านที่ไม่เป็นไปตามเกณฑ์ระดับชั้น หรืออ่านไม่ออกและเขียนไม่ได้ ทั้งนี้ การพัฒนาทักษะการอ่านและการเขียนภาษาไทยเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน จะดำเนินการผ่านกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ ทั้งคลินิกภาษาไทยที่มีการแต่งตั้งทีมที่ปรึกษาหรือหมอคูรจัดทำชุดฝึกเสริมทักษะ และจัดทำกิจกรรมต่างๆ อาทิ เพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง กิจกรรมรักการอ่าน และกิจกรรมสอนเสริม การฝึกอ่านด้วยกิจกรรม 6 ขั้น (การอ่านคำนำด้วยภาพ การอ่านคำ การอ่านประโยค การเรียบเรียงประโยค การอ่านเรื่อง และการอ่านรู้เรื่อง) และการจัดทำแบบฝึก “อ่านออก-เขียนได้”

กลุ่มที่ 6 การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน

โครงการกลุ่มที่ 6 มีลักษณะเป็นโครงการพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน โดยมุ่งพัฒนาเทคนิคการสอนและทักษะการผลิตสื่อและนวัตกรรมประกอบการเรียนการสอน รวมทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน กลุ่มเป้าหมายของโครงการในกลุ่มนี้ คือ ครูผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ในระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลาย มัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลาย ของโรงเรียนในสังกัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน 306 คน เหตุผลที่มุ่งเน้นครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ เพราะวิชาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นรายวิชาที่สำคัญที่ช่วยในการพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การขาดความรู้ในรายวิชานี้ทำให้ขาดทักษะในการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และกระบวนการคิด และทำให้การนำความรู้ไปใช้เกิดประโยชน์ได้น้อยและขาดคุณภาพ ทั้งนี้ การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน จะดำเนินการผ่านกิจกรรมการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาเทคนิคการสอน ทักษะการผลิตสื่อดิจิทัลหรือแอปพลิเคชัน และทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลประกอบการเรียนการสอน

กลุ่มที่ 7 การเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาให้ได้มาตรฐานหรือเท่าเทียมกันด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

โครงการกลุ่มที่ 7 มีลักษณะเป็นโครงการที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามาช่วยในการเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาให้ได้มาตรฐานหรือเท่าเทียมกัน กลุ่มเป้าหมายของโครงการในกลุ่มนี้ คือ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนในสังกัดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากนักเรียนกลุ่มนี้มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในรายวิชาภาษาอังกฤษและวิทยาศาสตร์ต่ำกว่าเกณฑ์

มาตรฐาน โครงการในกลุ่มนี้จึงมุ่งยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาของทั้งสองวิชาด้วยการจัดหาคอมพิวเตอร์แท็บเล็ตและสื่อเทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับใช้ประกอบการเรียนการสอน

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการศึกษา

การวิจัยนี้นำเสนอกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในบริบทที่แตกต่างหลากหลายได้ โดยเป็นการเสริมสร้างศักยภาพที่ครอบคลุมทั้งในด้านทัศนคติ ความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ข้อมูล และกลไกการทำงานภายในองค์กร ทั้งนี้ กิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ตั้งแต่การประเมินตนเอง การปลูกฝังทัศนคติและเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจพื้นฐาน การสร้างกลไกการดำเนินงาน การวิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ และแนวทางการแก้ไข การถอดบทเรียนจากกรณีตัวอย่าง การฝึกออกแบบและพัฒนาโครงการ ไปจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน

กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพดังกล่าวข้างต้นส่งผลให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถพัฒนา “โครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา” ขึ้นมาได้อย่างเป็นรูปธรรม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของพื้นที่ โดยโครงการสามารถจำแนกตามลักษณะของประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขออกเป็น 7 กลุ่มหลัก ได้แก่ (1) การเสริมสร้างคุณภาพการศึกษาของเด็กที่มีความต้องการพิเศษ (2) การเสริมสร้างโอกาสและคุณภาพทางการศึกษาของเด็กปฐมวัย (3) การเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาของเด็กที่เสี่ยงและหลุดออกจากระบบการศึกษา (4) การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ ให้ได้มาตรฐานหรือเท่าเทียมกัน (5) การพัฒนาทักษะการอ่าน-เขียนภาษาไทยเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน (6) การพัฒนาศักยภาพครูผู้สอนเพื่อเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาที่เท่าเทียมกัน และ (7) การเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษาให้ได้มาตรฐานหรือเท่าเทียมกันด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล โครงการที่พัฒนาขึ้นมานี้สามารถนำไปบรรจุในแผนพัฒนาท้องถิ่น หรือขอรับทุนสนับสนุนจากแหล่งทุนภายนอก เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

2. ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา

ข้อเสนอแนะต่อกระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถออกแบบและพัฒนาโครงการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาในพื้นที่

ได้อย่างเป็นรูปธรรม และมีศักยภาพพร้อมที่จะเป็นกลไกหลักในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
ในพื้นที่ มี 3 ประการ ดังนี้

1) การปักหมุดพื้นที่เป้าหมาย ประเด็นปัญหา หรือกลุ่มเด็กและเยาวชนในการลดความเหลื่อม ล้ำทางการศึกษา

การคัดเลือกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัยอาจกำหนดพื้นที่เป้าหมาย
ประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา หรือกลุ่มเด็กและเยาวชน ดังนี้ (1) พื้นที่เป้าหมาย ที่มีปัญหา
ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษารุนแรง โดยอาศัยฐานข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ (Department of
Local Administration, 2021) (2) ประเด็นปัญหาความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ที่ต้องการให้ความสำคัญ
เป็นพิเศษ และ (3) กลุ่มเด็กและเยาวชนตามช่วงวัย ซึ่งแต่ละช่วงวัยมีลักษณะปัญหาและความต้องการ
ที่แตกต่างกัน

2) การปรับวิธีคิดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการออกแบบและพัฒนาโครงการ

ในขั้นตอนการออกแบบและพัฒนาโครงการ นอกจากการให้ความรู้ความเข้าใจและการฝึก
ทักษะเกี่ยวกับการออกแบบและพัฒนาโครงการแล้ว ควรมีการปรับวิธีคิดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
ในประเด็นต่างๆ ดังนี้ (1) เด็กและเยาวชนทุกคนในเขตพื้นที่อยู่ภายใต้ความดูแลรับผิดชอบขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น ไม่เฉพาะเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานศึกษาภายใต้สังกัด (2) ผู้ปกครองเป็นอีกหนึ่ง
กลุ่มเป้าหมายสำคัญในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา ไม่เฉพาะเด็ก เยาวชน และคุณครูเพียงเท่านั้น
เพราะหากสามารถแก้ไขปัญหาก็ตัวผู้ปกครองได้ การแก้ไขปัญหในหลายกรณีจะเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน
(3) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเริ่มต้นด้วยการทดลองทำโครงการที่มีกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็กก่อน
หากการดำเนินโครงการประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย ก็สามารถดำเนินการขยายผลกลุ่มเป้าหมาย
ให้ครอบคลุมครบถ้วนในที่สุด และ (4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสร้างการมีส่วนร่วม หรือประสาน
เครือข่าย เพราะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งใน
ด้านองค์ความรู้ แนวปฏิบัติที่ดี และทรัพยากรที่ใช้ในการดำเนินงาน รวมทั้งทำให้การดำเนินโครงการ
มีความสอดคล้องกับความต้องการของสังคมอย่างแท้จริง สร้างความเป็นเจ้าของร่วม (ownership)
ในการขับเคลื่อนโครงการในพื้นที่ และสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

3) การเพิ่มเติมขั้นตอนการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขับเคลื่อนโครงการจริงในพื้นที่

แม้กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการศึกษาวิจัยครั้งนี้สิ้นสุดเพียงการจัดทำโครงการฉบับสมบูรณ์ แต่เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์เชิงประจักษ์และสร้างการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา โครงการวิจัยควรเพิ่มเติมขั้นตอนที่มุ่งเน้นการสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำโครงการที่ได้พัฒนาขึ้นมาไปสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ การขับเคลื่อนเชิงปฏิบัติจะช่วยให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม

ดังนั้น เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินโครงการได้จริงในพื้นที่ โครงการวิจัยควรสนับสนุนทั้งในเชิงองค์ความรู้และงบประมาณ ดังนี้

- **การจัดให้มี “ที่ปรึกษาเชิงวิชาการ” (Academic Coach) หรือทีมพี่เลี้ยงระดับพื้นที่** การสนับสนุนด้านวิชาการและองค์ความรู้เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยควรจัดให้มี “ที่ปรึกษาเชิงวิชาการ” หรือทีมพี่เลี้ยงระดับพื้นที่ เพื่อให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดในทุกขั้นตอน

- **การสนับสนุนงบประมาณ** การสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรเป็นอีกหนึ่งปัจจัยสำคัญที่จะทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนโครงการได้ในทางปฏิบัติ และเป็นการสร้างแรงจูงใจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม โครงการวิจัยควรสนับสนุนงบประมาณเพียงบางส่วน และให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้งบประมาณของตนเองร่วมด้วย เพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของโครงการ (Sense of Belonging) ใช้งบประมาณอย่างคุ้มค่าและโปร่งใสมากที่สุด ขณะเดียวกันควรแนะนำแหล่งทุน หรือแหล่งงบประมาณอื่นเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถขอรับการสนับสนุนได้เพิ่มเติม (Compan, 2019)

ทั้งนี้ หากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ขับเคลื่อนโครงการจริงในพื้นที่ โครงการวิจัยควรมีการติดตามและประเมินผลโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การติดตามและประเมินผลอย่างเป็นระบบเป็นประจำทุก 6 เดือนช่วยสะท้อนให้เห็นทั้งจุดแข็ง ปัญหา และข้อจำกัดของโครงการ ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีความเหมาะสมและตอบสนองต่อปัญหาได้ดียิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยสร้างหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สามารถใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายสำหรับผู้บริหารท้องถิ่นในการดำเนินโครงการนี้ และใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายที่ครอบคลุมกว้างขวางมากขึ้น ขยายผลสู่กลุ่มเป้าหมายอื่น หรือขยายผลสู่พื้นที่อื่น (Ritcharoon et al., 2011)

นอกจากนี้ โครงการวิจัยควรมีการถอดบทเรียน (Lesson Learned) จากกระบวนการเสริมสร้าง
ศักยภาพและการดำเนินโครงการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ เนื่องจากการถอดบทเรียน
เป็นการสรุปองค์ความรู้ ประสบการณ์ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ ตลอดจนข้อจำกัดและอุปสรรคที่เกิดขึ้น
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บทเรียนที่ได้สามารถใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ
และเป็นตัวอย่างให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอื่นได้นำไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบท
พื้นที่ การถอดบทเรียนยังเป็นกระบวนการสร้างพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) ระหว่าง
ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งผู้บริหารท้องถิ่น บุคลากรทางการศึกษา ครอบครัว ชุมชน และภาคีเครือข่ายในพื้นที่
ทำให้เกิดความเข้าใจร่วมกันและตระหนักถึงบทบาทของตนในการลดความเหลื่อมล้ำทางการศึกษา
นอกจากนี้ ผลการถอดบทเรียนยังสามารถจัดทำเป็นชุดความรู้หรือคู่มือ เพื่อนำไปใช้สนับสนุนการกำหนด
นโยบายด้านนี้ หรือเป็นฐานข้อมูลสำหรับการวิจัยและพัฒนาในอนาคตได้ต่อไป

References

- Centre for SDG Research and Support. (n.d.). *Chu Paomai Yoi Lae Tua Chi Wat* [Sub-Targets and Indicators]. Centre for SDG Research and Support. <https://www.sdgmovement.com/sdg-101/> (In Thai)
- Chaosamun, P. (2022, April 25). *Khwamluamlam Thangkan Suksa Panha Thi To Ong Wa Kan Pai Pen Phunthi* [Educational Inequality: A Place-Based Challenge]. Bangkokbiznews. <https://www.bangkokbiznews.com/social/1000893> (In Thai)
- Compan, P. (2019). Khwamsamoeaphak Nai Kanlongthun Thangkan Suksa Khong Ongkon Pokkhong Suan Thongthin [Educational Investment Equality by Local Administrative Organizations]. *Journal of Education Studies*, 47(4), 308-330. (In Thai)
- Department of Local Administration. (2021). *Rabop Khomun Klang Ongkon Pokkhong Suan Thongthin : Nawattakam Lae Kansuksa* [Central Information System for Local Administrative Organizations: Innovation and Education]. Department of Local Administration. <https://info.dla.go.th/onepage/info02.jsp> (In Thai)
- Kokpol, O., Sukhawattana, Th., & Limwatthanakun, P. (Eds.). (2019). *Guidebook Ongkon Pokkhong Suan Thongthin Kap Kan Khapkhluan Kanchatkan Suksa Phua Lot Khwamluamlam* [A Guidebook for Local Administrative Organizations on Advancing Education Management to Reduce Educational Inequality]. King Prajadhipok's Institute. (In Thai)
- Ritcharoon, P., Phuangsomchit, Ch., Urwongse, K., & Utoomporn N. (2011). Pramoenphon Kanchatkan Suksa khong Ongkon Pokkhong Suan Thongthin [Evaluation Research of Education Management of Local Administrative Organizations]. *Silpakom Educational Research Journal*, 3(1-2), 79-91. (In Thai)
- The Equitable Education Fund. (2023, January 12). *Thun Chiwit Dek Pathommawai Kanlongthun Thi Mai Mi Wan Khatthun* [Early Childhood Human Capital: An Investment with Guaranteed Returns]. <https://www.eef.or.th/invest-in-early-childhood-development/> (In Thai)

- The Equitable Education Fund. (2025). *Raingan Chabap Phiset Sathanakan Khwamluamlam Thangkan Suksa Pi Songphanharoihoksipchet Lae Thitthang Samkhan Nai Pi Songphanharoihoksippaet* [Special Report: Educational Inequality in Thailand, 2024, and Key Directions for 2025]. <https://www.eef.or.th/wp-content/uploads/2025/02/Inequality-situation-report.pdf> (In Thai)
- Thongpan, S. (2023). *Khumu Kanphatthana Khrongkan Phua Lot Khwamluamlam Thangkan Suksa Samrap Ongkon Pokkhrong Suan Thongthin* [Guidebook for Local Administrative Organizations on Developing Projects to Reduce Educational Inequality]. King Prajadhipok's Institute. (In Thai)
- United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. <https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/2021/03/udhr.pdf>